

НАРАТИВНЕ СТРАТЕГИЈЕ У РОМАНУ *ДВАНАЕСТО МОРЕ* ИГОРА КОЛАРОВА

САЖЕТАК: Рад се бави романом *Дванаесто море* Игора Коларова на двама равнима: упоредном анализом првог и другог издања и уочавањем, те истицањем сличности између овог дела и романа *Мали њринци* Антоана де Сент Егзиперија. Анализом се дошло до увида да су у друго издање унете измене које се могу тумачити у контексту редукције извесних, можда чак и наглашено тешких момента у делу, док је у првом издању редукција ишла у правцу просторно-временских одредница, упућивања на то ко говори, ко врши радњу и сл. Подвлаче се различите стратегије нарације у овим издањима, које, премда нису од темељног значаја за разумевање дела, откривају неке поступке стваралачке радионице Игора Коларова. Други део рада нуди једно могуће упоредно читање *Малој њринци* и *Дванаестој мора*, тим пре што је и сам Коларов тврдио да је то једна од најлепших књига свих времена. На тај начин, *Дванаесто море* отвара се у правцу нових исходишта тумачења.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: невидљива хармонија, *Мали њринци*, редукција садржаја, редукција значења, „психологија срца”

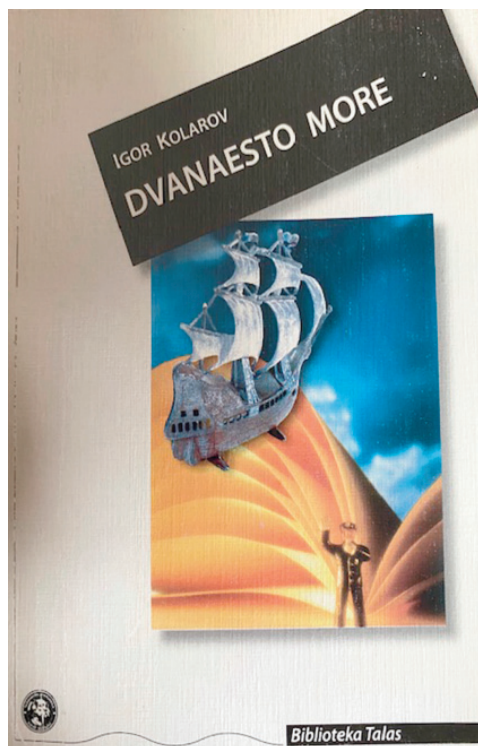
Значај Игора Коларова за српску књижевност за децу и младе немерљив је. Његова појава симболична је на изванредан начин: прво дело, *Хионијине њрице*, објављено 2000. године, као да је отворило један нов тип говора, писања, дис-

курса за децу који не само да је погодио дух времена него се дух савременог доба осликао у опусу Игора Коларова. Та узајамност можда све више долази до изражаја како 21. век одмиче. И заиста он је, како се то са сигурношћу сада чини, аутентична појава у српској књижевности за децу и младе, са јединственим стилем, приступом, конструкцијом дела коју је тешко опонашати.

Предмет овог рада је роман *Дванаесто море*¹ који је први пут објављен 2004, а потом као друго издање 2007. године. И на самом почетку, задржимо се на разликама између првог издања, које као да није дело за децу (објављено у библиотеци „Талас” издавачког предузећа „Филип Вишњић” из Београда; као уредник књиге потписан је Никола Вујчић, а као главни и одговорни уредник Јагош Ђуретић), с обзиром на то да издавач, формат и издање нису слични књигама за децу, за разлику од другог, објављеног у едицији „Књига и по” Завода за уџбенике из

* mirjana.bojanic.cirkovic@filfak.ni.ac.rs

¹ Претходно је мати Макарија, игуманија манастира Соколице, даровитом Игору Коларову поклонила „свеску да је испуни својим мислима, молитвама, својим даровитим за ријечи руком, срцем, умом” (Калајица 2022: 198).

Прво издање из 2004. године²

Друго издање из 2007. године

Београда, где се као уредник јавља Драган Хамовић, поред осталог и песник за децу, а књигу препоручује наша позната списатељица за децу, Гордана Тимотијевић. Уједно, ту су и илустрације Габријеле Булатовић, у складу са илустрацијама какве сусрећемо у књигама за децу, овде конкретнио уобличене у духу тематике романа.

Разлике у издањима постоје и у организацији поглавља. У другом издању, поједине реченице груписане су у пасусе, а у првом тога нема. структура је више разбијена и реченице се углавном нижу једна испод друге, тако да се и значење прочитаног различито усваја. Напоменимо да у анализи садржинских разлика, која следи, нисмо истицали неке интерпункцијске измене јер нам се чинило да оне не утичу толи-

ко на промену значења (најчешће разлике јесу запета после речце *иа*, изостанак три тачке и сл.), као и ред речи у реченици, место енклитике и сл., што у крајњем могу бити и лекторско-коректорске интервенције.

Поред формалних карактеристика између првог и другог издања, а ту треба имати на уму и разлику не само у опреми књиге него и у визуелном идентитету обликовања страница, она се разликују и на нивоу садржаја. У табеларном приказу следи анализа разлика, уз напомену да није назначен број страна већ број поглавља у ком се разлика уочава (чини се да су она меродавнија за ову микроанализу).

² У импресуму издања није наведен илустратор.

Прво издање	Друго и свако наредно ³ издање	Број поглавља
Била је... па, чудна, у то нема сумње.	Била је чудна, у то нема сумње.	0
Из постоља је, са његове десне стране, штрчао део изломљене ноге са шапом, али је тај други тигар нестао.	Поред њега се налазио део изломљене ноге са шапом, али тај други тигар је нестао.	2
И одмах су знали да ту ништа не могу да ураде.	И одмах им је постало јасно да ту ништа не могу да ураде.	4
Киа је волела да цуња по граду...	Волела је да цуња по граду...	5
И зато јој није било тешко да збуњује људе који су о свему нормално размишљали (мисли се на Госпођу Фло – <i>прим. Ј. П. М.</i>)	<i>Овај део је у пошљиностаи изоставаљен.</i>	5
Девојчица која је стајала поред Кие имала је благо лице и поглед пун необичности.	Излазећи из антикварнице Киа је испред излога угледала девојчицу која је имала благо лице и поглед пун необичности.	7
После пар корака скренуле су у оронулу зграду, поред билетарнице са поломљеним стаклима. Ушле су...	После пар корака скренуле су поред билетарнице са поломљеним стаклима и ушле у оронулу зграду. Ушуњале су се...	8
Иако је од Кие млађа 6 месеци, о неким стварима зна много више.	Иако је од Кие била млађа 6 месеци, о неким стварима је знала много више.	10
Од Симоне је било немогуће побећи.	А од Симоне је било немогуће побећи.	11
Не знам. То је мистерија.	Не знам. То је мистерија – рече Киа.	15
Симона се замислила.	Симона климну главом.	16
Киа је наслућивала, али није се усудила себи да призна.	Киа је наслућивала. Ипак, није се усудила себи да призна.	19
Пеле су се у Месечев врт.	Киа и Симона су се пеле у Месечев врт.	20
Краљ Треф, Лоптица, Макс... Сви су били ту.	Сви су били ту: Краљ Треф, Лоптица, Макс...	23
Преплавила ју је страшна немоћ.	Киу преплави страшна немоћ.	23
	Киа се једва одвукла до куће.	24
	У поруци је писало:	26
Има ли вести о Симони?	Како је Симона?	26
Ни Киа ни сова ништа нису осећале.	Али, ни Киа ни сова ништа нису осећале.	27
У сови?		27
	Необично. (Киа каже кад је приметила кључ – <i>прим. Ј. П. М.</i>)	27

³ Напоменимо да се између издања из 2007. и наредних могу уочити разлике на нивоу употребе термина који имају синонимна значења и не доприносе битно промени разумевања. Све промене које су начињене у другом издању у односу на прво преносе се и на свако наредно издање.

Поред другог кључа. Који је откључавао и закључавао ковчег у коме није било више ничег.	Поред кључа који је откључавао и закључавао ковчег у којем није било више ничег.	27
Шта треба да урадим?	Наравно, Фло! Шта треба да урадим?	28
Наравно.		28
Киа слегну раменима и оде кући.		29
... и звонила на његова врата.	... и дуго звонила на његова врата.	30
Тврдили су да је чудак...	Тврдили су да је Професор чудак...	30
... да још једанпут оде на Пурпурни трг.	... да још једанпут оде до Пећине Професора Апија.	31
Из дугачког, мрачног ходника Киа је доспела у огромну собу која је са правом носила назив Пећина. Било је на хиљаде књига.	Из дугачког, мрачног ходника Киа је доспела у огромну собу у којој се налазило хиљаде књига...	32
Било је ту и дрвених лутака, точкова, бицикли, торби са тениским лоптицама, неколико глобуса, плакати за неме филмове....	Било је ту и дрвених лутака, точкова бицикли, торби пуних разних лоптица, неколико глобуса, плакати за филмове Милта Петроса... ⁴	32
... у шареним вазама.	... у великим глиненим посудама	32
Био	Налазио	32
Део једног зида...	Један зид...	32
Иза ње се налазила још једна, мања соба белих зидова.	Иза ње се налазила мања соба белих зидова.	32
Киа с напором седе у столицу, одупирући се ногама.	Киа с напором седе у велику столицу, одупирући се ногама о оближње књиге.	33
<i>И не поштављај ми блесава њишања, знаш колико волим да лујешам.</i>	<i>И не поштављај ми њишања на која не знам одговоре.</i>	34 В.
Глас му је био дубок и чист.	... узвикну старац дубоким и чистим гласом.	36
... под карираним цилиндром.	... под цилиндром.	36
	... рече мирно старац.	36
... карираним цилиндром.	... карираним цилиндром на глави.	36
Ово је Господин Два Плус Један.	Име овог младог човека са шеширом је Господин Два Плус Један.	36
... пса дугих ногу како иде према њима.	... пса дугих ногу како им се примиче.	37.
Меги приђе Кии, лизну је по руци...	Меги бојаљиво приђе Кии, оњуши је...	37
Тумарала, блебетала...	Ми смо, хм... тумарала, блебетала...	38

⁴ Милт Петрос (у видљивом свету) не постоји, ово је очигледна алузија самог аутора на познанство са редитељем Милутином Петровићем који је управо снимео филм *Ати и Ема*, премијерно приказан баш 2007. године, када је изашло и друго издање *Дванаестих мора*.

Видећемо се опет.	Видећемо се опет – рече старац.	38
Киа је прећутала...	Киа је у разговору са Госпођом Фло прећутала...	39
Осим догађаја са совом. Рекла је да ју је разбила случајно и да је тада пронашла кључ.	Осим догађаја са совом. Рекла је да ју је разбила случајно и да је тада пронашла кључ којим је откључала стан Професора Апија.	39
Пећину	Стан	40
... и без иједне речи објашњења упути се ка Пећини.	... и без иједне једине речи објашњења окрете се и оде. У Пећину.	41
	У Пећини је чекало изненађење.	42
Тргла се.	Тргла се уз кратки крик.	42
... сибирски тигар.	... недостајући сибирски тигар	42
	„Да, али шта ти знаш о томе?”	45
Данас сам побегла. Уплашила сам се. Нисам знала шта да радим.	Данас сам побегла од Симоне. Уплашила сам се. И шта се то кога тиче...	45
Помисли	Помисли Киа	45
рече	Рече старац.	45
Хитро је скочио на босе ноге...	Хитро је скочио на ноге...	45
	Средњи Џо климну главом и настави пут са својом малом дружином.	45
... мемљивој подрумској собици	... мемљивом подрумском станчићу	47
Рапа је дунуо у косу два-три пута и полако је спустио у своју торбу.	Рапа је дунуо у косу неколико пута и спустио је у своју торбу.	49
Киа се зачудила колико је Орфеј у међувремену пропао.	Киа је једног дана изненада отишла у Орфеј. Зачудила се колико је пропао.	51
Мало умире, а мало се одмара.	Мало умире, а мало се одмара – рекла би Госпођа Фло. Сигурно би тако рекла.	51
цилиндар	шешир	52
Време, време, време.	Време, време...	54
<i>Појавља 56 и 57 у првом издању не постоје. Само белина њаира. Очишћено је у ишћању шшамйарски пропусш.</i>		
	часовник	58
	Патуљак преврте очима...	58
Уосталом, не волим да причам о ономе што не разумем.	Џо, пусти ме, не волим да причам о ономе што ни сам не разумем.	58
И даље ми није јасно.	И даље ми није јасно – рече Киа.	58
Диван пас.	Диван пас, заиста – рече старац.	58

Кепец јој приђе, протрља јој уши и помилова по глави.	Патуљак јој приђе и помилова је по глави.	58
	Опет? – старац се почеша по глави.	59
<i>Појавља 60 и 61 у првом издању не постоје. Само белина ђаира. Очишћо је у ђишању шшамјарски пројуси.</i>		
<i>Појавља 64 и 65 у првом издању не постоје. Само белина ђаира. Очишћо је у ђишању шшамјарски пројуси.</i>		
Имаш пуно књига, претпостављам да си већину њих прочитао.	Имаш пуно књига. Да ли си их све прочитао?	66
	Било је 8 сати.	67
	Орфеја	67
огромна	заstraшујућа	67
<i>Појавља 68 и 69 у првом издању не постоје. Само белина ђаира. Очишћо је у ђишању шшамјарски пројуси.</i>		
сувише	невероватно	71
Ушла је у каду и угодно се наместила.	Ушла је у каду и легла.	71
	<i>Прешао сам велики ђуш збој шебе.</i>	74
... и идући право		76
	патуљак	77
	Упита Киа	78
... више од хиљаду ожиљака	... више од десет хиљада ожиљака	78
... додао је.	... рекао му је Џо тада.	78
	... упитао га је патуљак.	78
... зајеча патуљак	... зајеча патуљак окренувши се Ки	80
... толико густа да су све речи застајале у грлу.	... толико густа да се лепила за лица.	81
	... узвикну старац	81
... и сувих листова	... и сатрулелих листова	81
	... рече старац дрхтавим гласом	81
	... рече патуљак.	81
	... обрати јој се старац	82
	Ки	83
Желела је	Пожелела је	83
То је врло једноставно.	Овде то делује врло једноставно.	83
Ки зајеца и брзо принесе руку устима.	Ки принесе руку срцу.	85
„То сам ја. Овде сам.”		85

Киа извади...	Извадила је	85
	То је хтела да каже. И још нешто.	85
	Али била је нема.	
Киа седе поред Симоне, загрли је и пољуби у чело.	Киа леже поред Симоне, загрли је и пољуби.	86
Причаће јој о свему овоме	Причаће јој једном о овоме	88
... човек у ватрогасној униформи	... човек у поштанској униформи	90
	упита Киа.	94
Тужно је погледа и климну главом.		94
Тишина проструја између њих.		94
Ишла јој је у сусрет.		95
Симона ју је помиловала по краткој и немирној коси.	Симона ју је помиловала по краткој коси.	95

Из овог исцрпног табеларног приказа уочава се да су многобројне измене у другом издању ишле у правцу прилагођавања детету, као читаоцу једног, у основи, херметичног текста. При томе, треба истаћи да се један део измена креће у правцу појашњавања тога ко врши радњу, на кога се она односи, ко шта казује и сл. То на изванредан начин упућује на то да је дошло до промене у наративној стратегији, спроведеној у другом издању, која није редуктивна као прво издање, већ се елиптично приповедање проширује не толико у промени значења, колико у појашњењима ко врши радњу, ко шта казује, где се радња одвија. Вероватно су ови додаци имали за циљ да младом читаоцу олакшају разумевање прочитаног. Приповедање засновано на редукцији првог издања односи се само на овај упућивачки аспект, док у самом ткиву нарације садржи одређене фрагменте који су у другом издању изостављени. То на одређен начин говори у прилог једној врсти fine, суптилне адаптације, спроведене у другом издању. Рецимо, у петом поглављу првог издања налазимо исказ: „И зато јој није било тешко да збуњује

људе који су о свему нормално размишљали” (Коларов 2004: 13), који се односи на Госпођу Фло и о њеном лику говори нешто више, нешто важно и драгоцено за његово разумевање, па чак и природу неких његових поступака. У сличном маниру извршена је и редукција садржаја у поглављу 34, у делу Б., а читаво то поглавље садржи „Питања и одговоре из којих нешто сазнајемо (а нешто не) о професору Апију”. Дакле, на питање: „Куда би отишао?”, у првом издању следи одговор: „*Далеко. И не ђосћављај ми блесава њишања, знаш колико волим да луиџам*” (Коларов 2004: 43), а у другом одговор је сасвим другачији: „*Далеко. И не ђосћављај ми њишања на која не знам одговоре*” (Коларов 2007: 60). На овом примеру уочавамо и промене у значењу које ови искази носе. Исто тако, у другом издању сазнајемо да је Господин Два Плус Један млад човек, док смо за ту информацију ускраћени у првом издању које је редуктивно у односу на то ко говори, потом где се налазе ликови и када се радња дешава. Не може се говорити о редукцији на нивоу садржаја, већ пре о једном фином продубљивању, нијансира-

њу исприповеданог. Уосталом, то се јасно уочава у горе наведеним примерима у вези са Голдспођом Фло и Професором Апијем.

Тако и искази: „Симона се замислила” (Коларов 2004: 24) и „Симона климну главом” (Коларов 2007: 35) делују слично, премда у роману којег краси крајње сведено приповедање, где је нагласак колико на прочитаном, толико и на протумаченом, могу носити другачије значење. У поглављу 85 у другом издању, на делу је другачији поступак који се може окарактерисати као ублажавање тежине сусрета Симоне и Кие Сибин. Тако, у првом издању, пошто види Симону, Киа помисли: „Боже, тако је мала...”, да би потом зајецала и брзо принела руку устима, што потврђује бол који се већ истиче у наредној реченици („Оштар бол навирао је у таласима” – Коларов 2004: 95), да би у другом издању дошло до редукције, па Киа само принесе руку срцу, те се на тај начин потцртава симболичка вредност срца. Тако се у поглављу 86 другог издања изоставља да ју је пољубила у чело, што симболички може означавати посебну емотивну везу о којој је овде реч. Поред тога, и растанак Кие Сибин са Два Плус Један у другом издању лишен је исказа о томе како га је Киа тужно погледала и климнула главом и како је тишина струјала између њих, што упућује на атмосферу растанка и стање међу ликовима истакнуто у првом издању. Могло би се пронаћи још оваквих примера.

Нагласимо да је, као што смо показали, редукција у приповедању остварена у оба издања. Док се у првом она односи на просторно-временске одреднице и именовање ко шта казује, ради и сл., у другом се редукују одређени искази који карактерно одређују ликове (попут Голдспође Фло и Професора Апија), или описи (нпр. о Кииној немирној коси), а заправо ублажавају

несвакидашњи и неуобичајени искази (о нормалности и ненормалности, о лупетању и блесавим питањима), тужна осећања и атмосфера приликом растанка.

Постоји један исказ који, како се нама чини, може изнедрити различита херменеутичка решења. Реч је о исказу: „Ишла јој је у сусрет” у последњем поглављу које је изостављено у другом издању. Дакле, оно што је исто јесу следећи искази: „Симона је силазила из Месечевог врта. Киа потрча према њој и загрли је”, а у првом издању између ове две реченице стоји исказ: „Ишла јој је у сусрет”, који упућује да је Симона ишла Киу у сусрет. Он, наравно, може појачати везу између две девојчице коју ни смрт не може покидати, потцртати Симонину наклоност према Киу и уопште оданост и у животу и у смрти. Тим пре, јер је ово и последње поглавље романа и самим тим има наглашену семантичку вредност. Можда је на овом месту упутно позвати се на исказ самог Коларова у интервјуу Бранку Стевановићу,⁵ „Коларов у свету чуда”, вођеном 2007, где аутор сам чин читања одређује као авантуру и мистерију која „изграђује човека на милион начина. У том контексту, никад се не зна шта се све може догодити” (Стевановић 2007: 5). Чини се да је роман *Дванаестило море* управо погодан да на различите начине илуструје авантуру и мистерију о којој Коларов говори.⁶ Да се у самом романескном

⁵ Овом приликом топло се захваљујем Бранку Стевановићу што ми је скренуо пажњу на овај разговор који је водио са Игором Коларовим.

⁶ О томе сведоче и бројни текстови настали са идејом да откључавају „авантуру и мистерију” *Дванаестило мора*, тј. да га на различите начине тумаче. С тим у вези, в. радове Јелене Вељковић Мекић: „Романи преосмишљавања стварности *Ати и Ема, Дванаестило море, Кућа хиљаду маски*”, *Књижевност за децу у науци и настави*, Јагодина: Педагошки факултет, 2018, 341–351; Данице Столић и Весне Муратовић Дробац:

штиву каже нешто о *чишлалачкој авантури* сведоче искази попут оног Госпође Фло да је за читање енциклопедија потребна бујна машта, али и приповедачевог коментара о Киином читању енциклопедија: „Толико тога постоји. Толико тога може да се прочита. Али све ове ствари на трпане у књигу не вреде ништа ако не научите да их гледате изнутра” (Коларов 2004: 100).

Поднаслов романа у оба издања гласи: *Свети Кие Сибин* и он на изврстан начин отвара и тематику дела која је у првом реду везана за приказивање унутрашњег живота главне јунакиње, баш као што је Коларов у роману *Аџи и Ема* посвећен истој теми, али реализованој на потпуно другачији начин. Оно што је заједничко Ки и Агију јесте усамљеност. И сам Коларов ће истаћи да је усамљеност једна од основних, универзалних тема, које су самим тим најличније. Да је тематика усамљеног детета била иновативна, оригинална и по много чему пророчка за свет детета и конструкт детињства у 21. веку, данас је више него очигледно. Уосталом, и сам аутор у већ спомињаном интервјуу Бранку Стевановићу учова да је усамљеност

актуелнија више него икада, упркос развијању средстава за комуникацију. Имамо парадокс: што нам је лакше да допремо једни до других, то смо узајамно недоступнији! Читање ту може бити мач са две оштрице. Наиме, уколико читамо само због тога да бисмо негде препознали своја стања и тиме се привремено задовољили, онда и сама књига постаје узалудна. Али, ако пробуди у нама макар једно зрнце акције, ако нас поучи, запита и покрене, тада смо близу тога да од соп-

„Архаични, савремени и медијални дискурс: јединство хронотопа у савременој бајци *Дванаесто море* (Свети Кие Сибин) Игора Коларова”, *Детињство*, XLIII, 3 (2017): 59–69, и Оливере Радуловић: („Роман о светлостима дечје душе”, *Детињство*, XXXI, 3–4 (2005): 91–93).

ственог живота направимо уметност (Стевановић 2007: 6).

Једно је сигурно: роман *Дванаесто море* исприповедан је на високом уметничком нивоу. У контексту иновирања тематике истакнимо да се овим романом савремена српска књижевност за децу изразитије отвара у подручју нуминозног, па чак и метафизичког. На изврстан начин, то је већ наговештено Хераклитовим мотом *Невидљива хармонија јача је од видљиве*. Приметимо да није уобичајено да романи за децу садрже једну овакву филозофску максиму. Можда није згорег на овом месту подсетити да духовна моћ, по Хераклиту, управља стварима и не може се сагледати очима, али се открива у речима и говору, баш као што и хришћанство сматра да се преко духовног живота може остварити веза са Богом, а не треба сметнути са ума да је Коларов студирао на Православном богословском факултету и да је хришћанска симболика у овом роману изразито заступљена.

Мото је важан за разумевање читавог дела; уз помоћ Хераклитове изреке, у роману се успоставља поларизација на два света, видљиви и невидљиви, с тим што се они често претпају један у други и заправо се показује надмоћ невидљивог света – у том контексту треба посматрати и поднаслов *Свети Кие Сибин*. То нас на изврстан начин асоцира на посвету у роману *Мали њринци*, Антоана де Сент Егзиперија (Antoine de Saint-Exupéry), будући да се и у овој посвети уводи поларизација на којој се у роману доследно инсистира, а то је подела на свет деце и свет одраслих. Ова паралела са *Малим њринцем* намеће се јер је и сам Коларов за ово дело тврдио да му се радо враћа, уз напомену да је то „једна од најлепших књига свих време-

на” (Стевановић 2007: 5). И заиста, између ова два романа могу се подвући извесне сличности, попут алегоричког приповедања и покретања извесних филозофских питања о отуђењу савременог човека. У том контексту, пријатељство Кие Сибин и Симоне може се читати као прича о *пријателомљавању*, тј. успостављању веза у овом свету, коју налазимо и у *Малом принцу*. Пријатељство Кие Сибин и Симоне остварује се уз помоћ фигурице сибирског тигра, која у себи садржи једног присутног и једног одсутног тигра (Коларов 2004: 10), па се за овим одсутним тигром заправо трага. Киа га проналази у Симони („Име одсутног тигра било је Симона” – Коларов 2004: 32), те се на тај, симболичан начин, спознаје како до целине бића, пуноће нашег постојања, долазимо тек кроз релације са другима, кроз односе који нас оплемењују и мењају наше животе.

Релативно различита спознаја, до које младе и одрасле особе долазе, може се уочити и у *Дванаестом мору* (баш као и у *Малом принцу*), што је, с једне стране, омогућено жанровском полиморфношћу самог дела, параболичношћу појединих делова, а начин конструисања дијалога, тога ко прича, а потом и формулација исказа, такви су да звуче као максиме, мудре мисли. С друге стране, не треба сметнути с ума да елиплично приповедање, само по себи, пружа могућност различитих тумачења, у зависности од узраста и интелектуалних капацитета читаоца. Улогу читаоца у контексту читања и тумачења и сам Коларов апострофира:

Писац и читаоци креирају књигу. И тада, не само да не постоје два иста примерка књиге већ и сваки читалац излази из сопствене анонимности у односу на књигу и читање. Допуњава је из свог угла, даје јој лични печат (нема разлога

да се то чини само на маргинама) (Стевановић 2007: 6).

Дело обилује мноштвом загонетки, а присутна је и мистичност, коју подстиче сажетост у приповедању, као и делови из енциклопедија, док су у структуру приповедања уграђена и писма која јунаци размењују, форма интервјуа итд. Сличност између *Малој принца* и *Дванаестом мора* може се уочити и у критици света одраслих која је у Егзиперијевом делу остварена преко ликова и саме фабуле, док је у *Дванаестом мору* она уочљива у приповедачким техникама, па глас свезнајућег приповедача вешто балансира између два различита доживљаја света, општег и посебног, одраслих и младих, колективног и индивидуалног.

Још једна, а могуће и кључна веза између *Малој принца* и *Дванаестом мора* уочава се у „психологији срца”, тј. исказу који се налази у Егзиперијевом роману и односи се на основну идеју дела: *Само срцем се добро види, суштина је очима невидљива*. Пренесен на ниво Коларовљевог романа, овај исказ је потврда невидљиве хармоније, па се и Хераклитова мисао о томе да је невидљива хармонија јача од видљиве може разумети као хармонија срца, душе која носи примат. У хришћанству, она се остварује уз помоћ живота у складу са Богом.⁷ На нивоу тумачења лика Кие Сибин, „психологија срца” може бити драгоцен јер наглашава значај унутрашњег, духовног живота јунакиње, за разлику од физичког света у коме су „сви мислили да

⁷ Да роман *Мали принц* такође остварује блиске везе са хришћанством и библијским подтекстом сведочи тумачење Петра Пијановића: „Бајка и мит у модерном роману. Увод у тумачење *Малој принца* Антоана де Сент Егзиперија”, у: *Иззови граничне књижевности*, Београд: Учитељски факултет, 2014, 203–237.

је луда” (Коларов 2004: 8). Тај исказ понавља се више пута, увек са истом стратегијом: не да би се истакло да је Киа луда, колико да нагласи да су сви мислили да је луда (осим Рапе и његове жене, уз приповедачев коментар да нису имали деце), чиме се на посредан начин критикује свет одраслих који на једнодимензионалан начин посматрају свет и о њему доносе закључке.

Сви ови елементи доводе до нас до питања о природи романескног штива, односа стварности и имагинације, видљиве и невидљиве хармоније. О односу два света, видљивом и невидљивом, сведоче искази из романа о томе како Киа припада видљивом, али исто тако и невидљивом свету, баш као и људи које воли, а *улазак у мрак ствари* на које је подстиче Анг-Е-Сол доводи је до спознаје да

све што постоји може да умре само у човеку, и нигде више. И само неко други, ма колико био присутан или одсутан, може то да заустави (Коларов 2004: 58),

што је директна алузија на Симону. Видљиви и невидљиви свет могу се именовати и преко плурализма стварности који стоје напоредо, у једној врсти инклузивног односа који подразумева и одређену врсту сајединства („Свака ствар коју видиш постоји у неколико стварности и ако за себе одабереш само једну стварност, друге ће се затворити за тебе” – Коларов 2004: 68).

Да ли је *Дванаесто море* психолошки роман, роман-бајка (било је одређења да је савремена бајка), роман са елементима апсурда или пак роман лика, филозофски или, напokon, роману о одрастању, тзв. билдунгс роман, у крајњем тумачењу није од пресудне важности с обзиром на то да као модерно, савремено дело апсорбује различите наративне тенденције, са намером

да се „модеран млади читалац уведе у приче које нису лаке и чији тонови нису црно-бели”, што условљава „слојевитост структуре и фрагментарну мозаичну композицију” (Вучковић 2016: 230).

И сам Коларов је, чини се, био свестан одговорности коју носи писање и стварање за децу, те је и на примеру овог романа, па и у разликама између два издања, више него очито да је о сваком композиционом захвату, сваком стилском и језичком решењу дубоко промислио. Уосталом, и сам је рекао како разумева улогу писца за децу:

Писање за децу данас, и више него раније, носи велику одговорност – не само према деци и осталим читаоцима, већ и према самој књижевности, према идејама. *То је исцртавање, удубљивање, осмишљавање, тајење света у коме живимо. Уз сав реални амбис сумњи у тај исти свет око нас.* Па, зар то није супротно индустрији која као да жели да укине осећај за тајну постојања и своје конзументе претвори у 'здро-во-за-готово' бића? Да, постоји та велика опасност да лепа књижевност у школи⁸ постане формална... Дакле, управо тамо где је, рекао бих, најпотребнија (Стевановић 2007: 7 – *подвукла* J. П. М.).

Очито је у овом исказу колико је Коларов био свестан улоге коју књижевност за децу и младе може да има у друштву и колико је важна у обликовању младих људи. Отуда и вапај да се не сведе на формалност, чиме би се изгубила

⁸ Кад је већ реч о школи, напоменимо да је роман *Аџи и Ема* обавезна лектира за пети разред основне школе, а *Дванаесто море* је у лектури за шести разред дато опционо, са *Цицелом на крају света* Дејана Алексића. Наташа Кљајић бавила се управо наставним процесом кад је посредни роман *Аџи и Ема*. О томе в. рад: „Роман *Аџи и Ема* у корпусу лектире за пети разред основне школе”, *Детињство*, XLIII, 3, 2017, 69–77.

суштина. Данас, шест година након одласка Игора Коларова, јасно се уочава да нема неког изразитог настављача његове поетике, што само говори у прилог тврдњи колико је новим темама и модерним моделима приповедања проширио поље књижевности за децу и младе, унесећи савремени сензибилитет, осећајност, дух времена, а самим тим и плурализам значења.

ИЗВОРИ

- Коларов, Игор. *Дванаесто море*. Београд: „Филип Вишњић”, 2004.
- Коларов, Игор. *Дванаесто море*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2007.
- Sent Egziperi, Antoan de. *Mali princ: sa akvarelima autora*. S francuskog preveo Flavio Rigonat. Beograd: Vulkan izdavaštvo, 2017.

ЛИТЕРАТУРА

- Вељковић Мекић, Јелена. Романи преосмишљавања стварности *Aïu и Ема, Дванаесто море, Кућа хиљаду маски. Књижевности за децу у науци и настави*. Јагодина: Педагошки факултет, 2018, 341–351.
- Вучковић, Анкица. *Српски роман за децу на иочешку 21. века у светлу књижевних настрада (2001–2010)*, докторска дисертација. Нови Сад: Филозофски факултет, 2016.
- Кљајић, Наташа. Роман *Aïu и Ема* у корпусу лектуре за пети разред основне школе. *Детињство*, XLIII, 3 (2017): 69–77.
- Опачић, Зорана. *(Пре)обликовање детињства*. Београд: Учитељски факултет, 2019.
- Пијановић, Петар. *Изазови граничне књижевности*. Београд: Учитељски факултет, 2014.
- Радуловић, Оливера. Роман о светлостима дечје душе. *Детињство*, XXXI, 3–4 (2005): 91–93.

- Стевановић, Бранко. Коларов у свету чуда. Разговор са Игором Коларовим. *Савремени уџбеник*. Београд: Завод за уџбенике, VII, 3. март 2007, 5–7.
- Столић, Даница, Весна Муратовић Дробац. Архаични, савремени и медијални дискурс: јединство хронотопа у савременој бајци *Дванаесто море (Свети Кие Сибин)* Игора Коларова. *Детињство*, XLIII, 3 (2017): 59–69.

Jelena S. PANIĆ MARAŠ

NARRATIVE STRATEGIES IN THE NOVEL *THE TWELFTH SEA (DVANAESTO MORE)* BY IGOR KOLAROV

Summary

The paper deals with the novel *The Twelfth Sea (Dvanaesto more)* by Igor Kolarov on two levels: a comparative analysis of the 1st and 2nd editions of the novel and observation, and emphasis on the similarities between the selected novel and *The Little Prince* by Antoine de Saint-Exupéry. The analysis led to the insight that changes were made in the 2nd edition that can be interpreted in the context of the reduction of certain, perhaps even emphatically, difficult moments in the work, while in the 1st edition the reduction went in the direction of spatio-temporal determinants, references to who is speaking, performs an action, etc. Various narrative strategies are highlighted in these editions, which, although not of fundamental importance for understanding the work, reveal some of the procedures of Igor Kolarov's creative workshop. The second part of the paper offers a kind of comparative reading of *The Little Prince* and *The Twelfth Sea*, especially since Kolarov himself claimed that it is one of the most beautiful books of all time. In this way, *The Twelfth Sea* opens up to us in the direction of new sources of interpretation.

Keywords: invisible harmony, *The Little Prince*, reduction of content, reduction of meaning, “psychology of the heart”